

UNELE CONSIDERAȚIUNI PRIVIND NOUA ARHITECTURĂ GEOPOLITICĂ

SOME CONSIDERATIONS ON NEW GEOPOLITICAL ARCHITECTURE

DOI: 10.5281/zenodo.3875061

CZU: 327

Svetlana CEBOTARI,
doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

Currently, the international relations are characterized by the shift from a unipolar world to a multipolar world. In the international arena there are new geopolitical actors, such as BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa), actors who have powerful positions in the international arena. LAC (Latin America and the Caribbean) - a region rich in natural resources, but it is characterized by problems such as poverty, political fragmentation. Studying the new geopolitical architecture present on the international arena is of interest for the entire scientific community. This article aims to analyze the main factors which determine the creation of new geopolitical architecture of international relations.

Keywords: *geopolitical architecture, international relations, actors, international security.*

REZUMAT

Actualmente, relațiile internaționale sunt caracterizate prin trecerea de la o lume unipolară, la o lume multipolară. Pe arena internațională apar noi actori geopolitici ca - BRICS (Brazilia, Rusia, India, China) și Africa de Sud), actori care dețin influență pe arena internațională, ALC- ul (America Latină și Caraibe) - regiune bogată în resurse naturale, dar care mai este caracterizată prin probleme ca sărăcia, inegalitatea, fragmentarea politică. Federația Rusă încearcă să-și restabilească puterea pe arena internațională. Studiarea noii arhitecturi geopolitice de pe arena internațională prezintă interes pentru întreaga comunitate științifică.

Prezentul articol are drept scop analiza principalilor factori care condiționează crearea noii arhitecturi geopolitice a relațiilor internaționale.

Cuvinte-cheie: *arhitectură geopolitică, relații internaționale, actori, securitate internațională.*

În circuitul științific, termenul de „arhitectură geopolitică” este introdus pentru prima dată la 28-29 octombrie 2006, în cadrul seminarului internațional „Noua arhitectură a politicii mondiale”, desfășurat

la Piemonte, Italia, sub președinția ex-liderului de la Kremlin - M. Gorbaciov, în cadrul căreia au fost supuse examinării subiecte ca : „Lumea în criză - provocări, conflicte, noi actori”, probleme vizând

noua arhitectură și reformarea relațiilor internaționale asigurarea securității statelor și a cetățenilor. În discursurile participanților, în scopul de a stopa rivalitatea absurdă a confruntării militare, s-au reflectat nu doar problemele ce trebuie de modificat, dar și modul în care urmează să fie efectuată noua arhitectură a lumii, cu implicarea mai multor actori-state, organizații internaționale, forțe politice, reprezentanți ai societății civile, organizații social-religioase [40].

În discursul privind securitatea internațională din 10 februarie 2007 din cadrul conferinței de la Munchen, discurs considerat a fi de o importanță istorică (dar, conform opiniei unor critici occidentali, ca de exemplu cea a ministrului de externe al Cehiei, K. Švarthenberg, este discursul cel mai dur, direct și pragmatic după finalizarea Războiului Rece), V. Putin, președintele Federației Ruse, readuce Rusia pe arena internațională. În discursul său, președintele rus se pronunța împotriva ordinii unipolare, considerând benefică pentru relațiile internaționale actuale prezența a mai multe centre de putere. De asemenea, pentru relațiile internaționale, lumea unipolară este imposibilă și inacceptabilă. În opinia sa, sistemul unipolar este lipsit de bază morală și, în practica relațiilor internaționale, aceasta semnifică existența unui singur centru de putere, a unui singur centru de luare a deciziilor. Lumea unipolară este lumea unui singur stăpân, a unui singur suveran, care nu are nimic comun cu democrația, deoarece însăși democrația presupune existența majorității care ține cont de interesele și opinia minorităților. Pronunțându-se împotriva extinderii NATO spre est, președintele V. Putin opta în discursul său pentru relații de cooperare cu Occidentul, inclusiv cu SUA [27]. Astfel, în opinia unor experți occidentali, anul 2007 poate fi considerat anul în care

s-a pus baza creării unei noi arhitecturi globale [33].

Actualmente, relațiile internaționale sunt caracterizate prin trecerea de la o lume unipolară, la o lume multipolară, iar, conform opiniei lui F. Gerbași, factorii care au cauzat aceste schimbări sunt:

1. SUA, ca supraputere, pierd din influență în spațiul european, dar și pe arena mondială, fiind confruntate pe scena politică de alți actori - noi centre de putere.

2. Restabilirea puterii pe arena internațională a Federației Ruse, odată cu venirea lui Putin.

3. Prețurile înalte la carburanți au dus la majorarea importanței statelor deținătoare de petrol, cum ar fi cele din Caucaz - Azerbaidjan; Asia Centrală - Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgizstan, Tadjikistan; statelor din Orientul Apropiat și Mijlociu - Israel, Turcia, Iran, Pakistan, Afghanistan.

4. Pe arena internațională apar noi actori geopolitici ca - BRICS (Brazilia, Rusia, India, China) și Africa de Sud), actori care dețin influență pe arena internațională, ALC-ul (America Latină și Caraibe) - regiune bogată în resurse naturale, dar care mai este caracterizată prin probleme ca sărăcia, inegalitatea, fragmentarea politică.

5. Stabilirea unei guvernări pe arena internațională axată pe cooperare și colaborare în cele mai diverse sfere - lupta contra terorismului, combaterea crimei transnaționale organizate, trafic de persoane, comerțul cu droguri, ameliorarea sistemului internațional financiar, lupta împotriva poluării mediului înconjurător [12].

Inițiativa Rusiei nu a fost respinsă, tot mai multe state au considerat necesară renovarea noii arhitecturi geopolitice. Astfel, Rusiei până la declanșarea evenimentelor din estul Ucrainei i-a revenit rolul de a neutraliza primul val de neîn-

credere a partenerilor săi și de a-i implica în dialog. În acest context, Rusiei îi revine rolul, în pofida crizei relațiilor internaționale de la începutul sec. al XXI-lea, de a înainta propuneri constructive în domeniul securității [30].

În contextul noului joc, Rusia este de părere că Tratatul de Securitate Colectivă Europeană (TSCE) trebuie să se axeze pe cinci principii, conform cărora, primele două se axează pe faptul că nici un stat nu dispune de dreptul exclusiv de a susține pacea în Europa, de a stabili parametrii de bază și de control asupra înarmării și asupra necesității rezonabile a construcției militare. De o importanță semnificativă sunt următoarele trei principii, care au intrat în lexicul politic ca principiul celor trei de „nu” - să nu asiguri propria securitate pe seama altor state; neadmiterea acțiunilor care ar slăbi și destabiliza spațiul comun de securitate, și, principalul, neadmiterea de a aduce prejudicii alianțelor militare care se extind și se dezvoltă cât și statelor membre ale tratatului. Rusia consideră arhitectura securității colective din Europa ca fiind una fragmentară, iar „fragmente, prin care se subînțeleg organizațiile existente în domeniul securității, au demonstrat incapacitatea de a exercita funcția de bază - asigurarea securității. Odată cu revenirea Federației Ruse și impunerea influenței sale pe arena internațională alături de alți actori, cât și implicarea acestora în probleme ce vizează securitatea, se impune interdicția asupra extinderii uniunilor și blocurilor militare, se conturează o nouă linie de demarcație în Europa, necunoscută după încheierea Războiului Rece. Această linie presupune hotarul NATO și cel al statelor CSI și al OTSC. Celelalte state care nu aparțin la nici o uniune sau bloc se vor conduce de principiul „cine nu a ajuns, a întârziat”. Drept exemplu poate servi Ucraina, care se află în centrul ac-

tui joc geopolitic, ba chiar și poate fi considerată drept cauză a acestuia (poziția în noua arhitectură geopolitică europeană, evidențiată în special în urma Summitului de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013), anexarea Crimeei de către Federația Rusă, cât și a evenimentelor din Donbass și Lugansk.

Un pas important în reevaluarea noii arhitecturi geopolitice a avut loc în cadrul Summitului franco-german-rus din 18-19 octombrie 2010, de la Deauville, Normandia (Franța), cu participarea lui N. Sarkozy, A. Merkel și D. Medvedev. Acest eveniment este considerat a fi important prin faptul că, după cum consideră unii istorici, liderii europeni au recunoscut existența unei noi Europe multipolare, o Europă flancată de NATO, care se extinde spre est. Această Europă este una tripolară, în care Rusia, Turcia și UE își dezvoltă propria politică externă și concurențială. Prin însuși Summitul de la Deauville se marchează sfârșitul izolării Uniunii Europene și reliefaarea unei Europe multipolare. În acest context, N. Ferguson afirmă că UE își transferă puterea de la vest, în spațiul estic [11].

În scopul studierii noii arhitecturi geopolitice prezintă interes lucrările Summitului NATO din 19-20 noiembrie 2010 de la Lisabona. Principalele subiecte abordate de către aliați au fost: adoptarea Noului Concept de Securitate, apărarea anti-rachetă, viitorul misiunii din Afghanistan și cooperarea cu Rusia. Alianța a adoptat un Nou Concept Strategic, pentru viitorii zece ani, care a pus bazele unui NATO revitalizat, pregătit să facă față încercărilor secolului XXI. Reforma din structura de comandă a NATO va duce la o organizație mai agilă și eficientă. Scopul Alianței rezidă în apărarea colectivă, gestiunea crizelor, iar securitatea cooperativă devine esențială în fața noilor amenințări. Acestea includ: o capacitate de apărare

antirachetă pentru protejarea teritoriilor, populației și forțele statelor membre ale NATO, cooperarea în domeniul securității cibernetice, pentru detectarea, prevenirea și recuperarea post atacuri cibernetice, precum și cooperarea civil-militară pentru o aplanare a crizelor și conflictelor [16, p. 19-22]. Noul concept strategic al NATO reflectă aspirația statelor membre ale Alianței de a stabili relații constructive cu Rusia și de a coopera în domeniul în care interesele comune coincid [39]. Spre deosebire de Summitul de la Washington din 1999, în materie de securitate, cel din 2010 scoate în evidență importanța cooperării cu statele din exterior, și nu mai consideră Federația Rusă drept inamic [11].

Summit-ul NATO de la Chicago din 20-21 mai 2012 este evenimentul care accentuează formarea noii arhitecturi geopolitice. Deși, inițial, summit-ul avea menirea să evalueze progresele înregistrate după Summit-ul de la Lisabona din 2010, agenda oficială a acestuia a cuprins 6 subiecte de importanță majoră. Subiectul central al Summit-ului s-a centrat asupra analizei situației din Afganistan. Acest subiect a marcat atât termenele de retragere a trupelor statelor aliate, cât și strategia post-2014, care actualmente este decisivă pentru succesul operațiunii în Afghanistan [17].

În acest context, merită atenție și lucrările Summitului din Țara Galilor din 4-5 septembrie 2014. Analizând Declarația șefilor de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Nord - Atlantic din Țara Galilor, este vădit interesul strategic al Alianței privind asigurarea securității internaționale. Acțiunile Rusiei în Ucraina au reprezentat o provocare fundamentală pentru viziunea Alianței privind securitatea unei Europe întregi, libere și în pace. Creșterea instabilității în vecinătatea sudică a Alianței, din Orientul Mijlociu până în Nordul Africii, precum și amenin-

țările transnaționale și multi-dimensionale constituie, de asemenea, provocări la adresa securității, care pot avea consecințe pe termen lung pentru pacea și securitatea regiunii euro-atlantice și stabilitatea în întreaga lume (art.1). În Țara Galilor au fost adoptate decizii importante de către Alianță pentru a face față provocărilor internaționale (art.1). Un pas important a fost aprobarea Planului de acțiune al NATO pentru creșterea nivelului de reacție, care furnizează un pachet coerent și cuprinzător de măsuri necesare pentru a răspunde schimbărilor mediului de securitate atât de la granițele NATO, cât și mai îndepărtate, care reprezintă o preocupare pentru aliați. El răspunde provocărilor Rusiei (art. 5) [17].

Astfel, în cadrul Summitului, Federația Rusă este recunoscută drept principalul pericol la adresa securității. Ocuparea nelegitimă de către Rusia a Crimeei și intervenția militară în estul Ucrainei au generat preocupări legitime multor parteneri ai NATO din Europa de Est. Conform deciziilor luate, aliații vor continua să sprijine dreptul partenerilor de a face alegeri independente și suverane de politică externă și de securitate, fără presiune sau coerciție externă. De asemenea, aliații rămân, totodată, angajați în sprijinul lor pentru integritatea teritorială, independența și suveranitatea Armeniei, Azerbaidjanului, Georgiei și Republicii Moldova (art. 30) [17].

Alianța își asumă responsabilitatea de a continua să sprijine eforturile pentru soluționarea pașnică a conflictelor din Caucazul de Sud, precum și din Republica Moldova, pe baza principiilor și normelor de drept internațional, ale Cartei ONU și ale Actului Final de la Helsinki. Persistența acestor conflicte prelungite continuă să fie o chestiune de preocupare deosebită, care subminează oportunitățile cetățenilor din regiune de a-și atinge potențialul deplin ca membri ai comunității

euroatlantice și cere tuturor părților să se angajeze constructiv și cu voință politică întărită în soluționarea pașnică a conflictelor, în cadrul formatelor de negocieri stabilite (art. 31) [6].

În contextul formării „noii arhitecturi geopolitice” merită atenție lucrările Summitului NATO din 8-9 iulie 2016 de la de la Varșovia, considerat a fi cel mai de amploare și una dintre cele mai mari fortificări ale Alianței în estul Europei după încheierea Războiului Rece. Anexarea Crimeei de către Federația Rusă a și cauzat relansarea politicii NATO de a se fortifica în Europa de Est, în directa vecinătate a Rusiei, lucru considerat de Moscova drept o amenințare directă la adresa propriei securități [38].

Summit-ul NATO 2018 de la Bruxelles va rămâne în istorie ca un summit provocator la adresa coeziunii trans-atlantice. Aceasta din cauză că a constituit un eveniment extrem de tensionat, marcat de nervozitate și confruntări politice inedite pentru principalii aliați europeni occidentali, pe fondul abordării unilaterale tranșante și intransigente de către președintele SUA a problematicii finanțării insuficiente a apărării de către aliații din Europa. Dincolo de orice speculații, Alianța a fost probabil la o mică distanță de punctul unei degradări fără precedent a relației trans-atlantice și a încrederii reciproce dintre aliații occidentali europeni și SUA [19]. În cadrul summitului NATO de la Bruxelles din 2018 s-au discutat probleme vizând finanțarea Alianței. Astfel, conform poziției președintelui SUA, 23 dintre cele 28 de state membre ale Alianței Nord-Atlantice nu au alocat sumele necesare pentru apărare și nu acordă o atenție deosebită amenințărilor teroriste. De asemenea, un subiect important prezent pe agenda de lucru a Alianței a fost extinderea NATO prin cooptarea Muntenegrului, în condițiile în care Uniunea Europeană

își pierde unul din membri prin ieșirea Marii Britanii. Aderarea este importantă și pentru Muntenegru și pentru Balcanii de Vest, dar și pentru NATO în întregime [15]. Determinarea necondiționată și imediată a aliaților europeni să crească alocările financiare pentru apărare, pentru o „distribuire echitabilă” a sarcinilor financiare pentru susținerea apărării de către statele europene membre NATO. Evident că aliații europeni au reafirmat faptul că va fi respectat angajamentul de creștere la 2% din PIB a cheltuielilor pentru apărare în conformitate cu angajamentele din 2014 de la Newport, Țara Galilor („The Defence Investment Pledge”). Un aspect important al summitului de la Bruxelles este faptul că NATO nu va participa ca organizație, la operațiunile militare din Siria și Irak, dar își va aduce tot sprijinul coaliției internaționale, lăsând participarea efectivă pe teren în sarcina statelor membre ale Alianței [15].

NATO reconfirmă solidaritatea trans-atlantică și unitatea aliată, „mai puternice ca niciodată”, în ceea ce privește îndeplinirea responsabilităților fundamentale pentru apărarea populației și teritoriilor aliate împotriva oricărei agresiuni, din orice direcție ar veni acestea. Mediul internațional de securitate se dovedește a fi din ce în ce mai complex, impredictibil și provocator, cu amenințări hibride pe un spectru larg, cu propagandă falsă și dezinformări „răuvoitoare”. Alianța este decisă să se adapteze permanent, prin adoptarea celor mai adecvate măsuri colective pentru *consolidarea posturii de apărare și descurajare, printr-o partajare echitabilă a responsabilităților și sarcinilor*. Evaluările privind comportamentul strategic al Rusiei sunt extrem de clare. Rusia este agresivă, folosește forța militară și încalcă normele sistemului internațional și european de securitate pentru atingerea obiectivelor sale de politică

externă, contestă arhitectura europeană și globală de securitate, dezvoltă acțiuni coordonate de natură a modifica ordinea internațională, pentru a submina securitatea spațiului euro-atlantic și unitatea Alianței. În paralel, Rusia destabilizează estul Ucrainei, desfășoară acțiuni intense de militarizare a Kaliningradului și Mării Negre, precum și acțiuni provocatoare la frontierele teritoriilor NATO, sau chiar violări repetate a spațiului aerian aliat. Răspunsul aliat adresat Rusiei nu va urmări în niciun caz amenințarea acesteia („NATO nu caută confruntarea”), ci va încorpora măsurile de adaptare la noile realități politice și militare induse de Moscova:

- suspendarea tuturor activităților de cooperare militară sau civilă dintre NATO și Rusia;

- manifestarea deschiderii pentru dialog politic pentru creșterea transparenței reciproce („dialog periodic, concentrat și substanțial cu o Rusie dispusă să se angajeze pe bază de reciprocitate”), inclusiv pentru evitarea oricăror interpretări eronate cu efecte de escaladare neintenționată sau accidentală a unor confruntări.

- declararea sprijinului pentru integritatea teritorială și suveranitatea Ucrainei, Georgiei și a R. Moldova;

- consolidarea unei prezențe avansate în partea de est a NATO.

NATO a lansat către Rusia un apel direct ca aceasta să-și retragă forțele staționate ilegal în Ucraina, Georgia și R. Moldova. De asemenea, se face apel la Rusia pentru stoparea oricărui sprijin sau intervenții de natură politică, financiară și militară pentru grupurile separatiste din Donbas, respectiv pentru implementarea Acordurilor de la Minsk. În ceea ce privește relația de ansamblu cu Rusia, a rezultat că NATO nu va face niciun compromis care să afecteze principiile Alianței sau securitatea Europei și Americii de Nord. Relaxarea și normalizarea relațiilor se va face numai

dacă Rusia va dovedi clar că a înțeles să se comporte în spiritul dreptului internațional, cu respectarea angajamentelor asumate internațional. Pentru îmbunătățirea mobilității și conducerii forțelor în operațiile militare, precum și pentru gestionarea eficientă a oricărei amenințări de securitate indiferent de direcția din care se produce, Alianța a decis adaptarea și întărirea Structurii de comandă a NATO. Astfel, au fost adoptate deciziile de constituire a următoarelor comandamente:

- *Comandamentul Forțelor întrunite, dislocat la Norfolk (SUA), care avea ca misiune principală apărarea liniilor de comunicație trans-atlantică;*

- *Comandamentul Întrunit pentru Sprijin, dislocat la Ulm (Germania), cu misiuni specifice pentru asigurarea libertății de mișcare a forțelor în și dinspre Europa, respectiv pentru susținerea logistică cu materiale militare necesare operațiilor Alianței.*

Declarația finală subliniază că dezvoltarea prezenței avansate adaptate în regiunea Mării Negre este un proces care se dezvoltă în conformitate cu planurile stabilite anterior [19]. Summitul NATO de la 10 iulie 2018 a oferit ocazia de a trece în revistă cooperarea UE-NATO unde au semnat o nouă declarație comună. Noua declarație comună stabilește o viziune comună a felului în care UE și NATO vor acționa împreună împotriva amenințărilor comune la adresa securității. Astfel, UE a fost reprezentată la summitul NATO de președintele Donald Tusk, de președintele Jean-Claude Juncker și de Înaltul reprezentant, Federica Mogherini cu secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg. Cooperarea dintre UE și NATO se va concentra asupra unor domenii precum: mobilitatea militară, securitatea cibernetică, amenințările hibride, combaterea terorismului, femeile și securitatea. Noua declarație comună evidențiază faptul că eforturile

recente ale UE de intensificare a cooperării în domeniul apărării și securității consolidează securitatea trans-atlantică: „Salutăm eforturile UE de îmbunătățire a securității și apărării europene pentru a proteja mai bine Uniunea și cetățenii acesteia și pentru a contribui la pace și stabilitate în vecinătate și nu numai. Cooperarea structurată permanentă și Fondul european de apărare contribuie la îndeplinirea acestor obiective.” „Dorim să protejăm cetățenii europeni cu toate mijloacele posibile disponibile și nu există un partener mai bun decât NATO. Iată de ce astăzi am convenit să consolidăm relațiile UE-NATO în domenii de importanță crucială ” [19]. UE și NATO sunt coloana vertebrală a securității trans-atlantice. Cooperarea dintre ele a fost instituită în urmă cu peste 15 ani. Aceasta a dus la dezvoltarea unei game largi de instrumente care oferă o securitate sporită cetățenilor din Europa și nu numai. De asemenea, pentru prima dată, la cel mai înalt nivel aliat, a fost organizată o reuniune distinctă, dedicată evoluțiilor de securitate din regiunea Mării Negre, cu participarea Georgiei și Ucrainei. Pe agenda Summitului NATO de la Bruxelles s-au regăsit teme extrem de importante. Astfel, a fost abordat procesul de adaptare al Alianței la realitățile mediului actual de securitate, context în care s-au stabilit direcțiile principale de acțiune pentru perioada următoare [18].

Adâncirea contradicțiilor în problema turcă, relațiile cu Rusia și China, ponderea cheltuielilor militare, extinderea Alianței și participarea ei la diverse misiuni, în primul rând, în Afganistan -au fost principalele subiecte ale summitului jubiliar al NATO, desfășurat pe 4 decembrie 2019 în Marea Britanie. Ca rezultat al desfășurării lucrărilor summitului s-a stabilit că în 2020 cheltuielile totale pentru Apărare ale statelor NATO vor fi majorate cu 130 miliarde de dolari și cu 400 miliarde

în 2024 (comparativ cu anul 2016). Adică, cheltuielile totale pentru apărare ale membrilor Alianței vor constitui anul viitor peste 1,4 trilioane de dolari. Neașteptată a fost susținerea pozițiilor de către președintele SUA, Donald Trump, și secretarul general al NATO, Jens Stoltenberg. Astfel, conform declarațiilor președintelui american „*Rusia este cel mai mare vecin al NATO și va rămâne. Este important să îmbinăm dialogul cu descurajarea Moscovei*”, a specificat secretarul general al alianței”. În premieră în cadrul summitului China a fost definită ca o potențială provocare pentru NATO. Stoltenberg a menționat că ascensiunea Chinei crează atât probleme, cât și noi oportunități: „*China investește activ în noile capacități militare și are al doilea buget militar ca pondere în lume după SUA. Recent, această țară a procurat noi capacități militare, inclusiv noi tipuri de arme nucleare. Trebuie să răspundă împreună la toate aceste lucruri* „ [4].

De asemenea, în procesul definirii noii arhitecturi geopolitice, merită atenție și lucrările Conferinței „Geopolitica lumii multipolare” din 2010. În contextul noii arhitecturi geopolitice, D. Vidal stabilește rolul Fondului Monetar Internațional (FMI), al Băncii Mondiale (BM), pronunțându-se pentru reformarea acestor instituții [40]. În acest context, nu mai puțin interes pentru studierea noii arhitecturi geopolitice prezintă cercetările efectuate de V. Puledda. Rezultatele publicate pe siet-ul ziarului „La republica” denotă rolul amplasării pe arena internațională a actorilor geopolitici. Astfel, conform opiniei lui V. Puledda, China, în următorii douăzeci de ani va deveni liderul economic mondial, SUA se va poziționa pe cel deal doilea loc, iar Rusiei îi va reveni cea de a cincea poziție din clasamentul marilor puteri, cedând în fața

Indiei. Analizând procesele integraționiste, cât și tendințele expansioniste ale

unor actori geopolitici pe arena internațională, M. Lebedeva consideră că viitoarea arhitectură a lumii va fi policentrică [31].

Pe lângă analiza summitelor NATO și a lucrărilor Conferinței „Geopolitica lumii multipolare”, care contribuie la crearea noii arhitecturi geopolitice în domeniul securității, merită atenție și analiza summitelor grupurilor G20, G 8, G7+1. În acest context, nu poate fi neglijat rolul acestor organizații în procesul de formare a „noii arhitecturi geopolitice”. Dacă e să analizăm summitele anterioare ale G20, G 8 (din 17 noiembrie 2014, nu a fost invitată Federația Rusă, iar G8 se transformă în G7+1), este de menționat faptul că lucrările acestora aveau un caracter mai mult economic, fiind axate pe probleme cum ar fi de exemplu cele cu caracter financiar. Spre deosebire de summitele anterioare ale G20, în cadrul cărora erau supuse discuției probleme vizând criza din 2008 și, respectiv, discutarea planurilor privind depășirea crizei financiare și creșterea accesului mărfurilor statelor mici pe piețele G20 (11 noiembrie 2009, Seul, Coreea de Sud), (Pitsburg 2009 și Toronto 2010), politica financiară a SUA și Chinei (Seul, 2010), controlul rigid asupra băncilor (Los Caboze, Mexic, 2012; Cannas, 2011), deja începând cu anii 2010, în cadrul lucrărilor summitelor sunt supuse atenției aspecte de ordin politico-militar. Summitul G 20 (liderii celor 20 de economii - Argentina, Australia, Marea Britanie, Germania, India, Indonezia, Italia, Canada, China, Mexic, Federația Rusă, Arabia Saudită, SUA, Turcia, Franța, RSA, Coreea de Sud și Japonia) din Sankt-Petersburg 2013, pe lângă problemele care vizează crearea locurilor de muncă și lichidarea/diminuarea șomajului și stimularea investițiilor, a fost supus discuției criza siriană, iar în cadrul Summitul-ului G 20 din Brisben, Australia, din 2014, în centrul disputelor s-a aflat criza ucraineană [22].

La data de 5 iunie 2017 în orașul german Hamburg pe parcursul a două zile s-au desfășurat lucrările summitului G20. Experții numesc acest eveniment ca fiind unul de importanță majoră. Pentru prima dată, președintele SUA D. Tramp s-a întâlnit cu președintele Federației Ruse V. Putin [36]. Principalele probleme cărora li s-a acordat atenție au fost problemele prezente pe continentul african, probleme ce vizează sănătatea, migrația, economia și ocuparea forței de muncă [25].

Summitul G20 a avut loc pe 27 și 28 iunie în Osaka, Japonia. Acest forum a adus împreună liderii a 19 țări, reprezentând cele mai dezvoltate economii din lume, dar și cele care sunt în plină ascensiune. De asemenea, la summit au fost invitați și liderii a opt țări, printre care Olanda, Spania, Vietnam și Egipt. Membrii statelor Uniunii Europene au fost reprezentați de Jean-Claude Juncker, președintele Comisiei Europene și Donald Tusk, președintele Consiliului European. Țările prezente la G20 alcătuiesc împreună aproximativ două treimi din populația globală și peste 80% din producția economică globală.

G20 este un forum dedicat cooperării economice internaționale, aceasta reprezentând forma de răspuns a comunității internaționale după criza financiară globală. Cele opt teme principale de anul acesta au fost: economia globală, comerț și investiție, inovație, mediul înconjurător și energie, ocuparea forței de muncă, îmbunătățirea statutului femeilor, dezvoltare și sănătate. Pe aceste teme s-au purtat atât discuții bilaterale, cât și discuții colective între liderii globali. Summitul s-a încheiat cu Declarația Liderilor G20 Osaka.

Bătălia comercială dintre SUA și China s-a intensificat recent, odată cu amenințarea de către SUA a impunerii unor tarife de 25% asupra unor importuri chineze în valoare de aproximativ 325 de miliarde de dolari. Odată intrate în vigoare noile

tarife de 25% impuse recent de SUA unor mărfuri chineze în valoare de 200 de miliarde de dolari, acestea au afectat China, SUA fiind principalul ei partener comercial. Summitul G20 nu a dus la agravarea tensiunilor, ci la negocieri între președintele Donald Trump și omologul său, președintele chinez Xi Jinping. La încheierea summitului, Trump a anunțat amânarea impunerii tarifelor asupra importurilor de 300 de miliarde de dolari din China. Cu privire la reforma Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), membrii G20 au fost unanim de acord să implementeze schimbări: „Ne reafirmăm suportul pentru reformele necesare ale OMC și îmbunătățirea funcțiilor acestei organizații [10].

Summitul G20 de la Osaka a dat o notă nouă lumii de azi și perspectivelor globalizării, acolo unde nu mai contează cele 7 state cele mai industrializate, cât cele 19 plus UE care acoperă 85% din economia lumii și peste două treimi din populație. G20 a fost, totuși, scena unor întâlniri bilaterale între marile puteri care au ocultat agenda summitului și marile angajamente pentru economia lumii. Chiar și agenda întâlnirilor a arătat preeminența politicilor de Mare Putere și tendința dominației lumii de către SUA, China, India, cu precădere. În această reuniune, chiar și Japonia, statul gazdă, abia a contat în întâlnirile trilaterale, UE nu a existat, nici statele membre Italia sau Franța, Germania a avut o întâlnire cu SUA la vârf din care a rămas remarcă lui Donald Trump. Totuși, ieșirea din izolarea Rusiei, după 2014, este evidentă.

Agenda reuniunii de la Osaka a avut câteva teme de prim plan în privința gestiunii globalizării și economiei globale. Din păcate nici una dintre puteri nu a putut acoperi agendele bilaterale și temele discutate cu această ocazie. În prim plan s-au aflat câteva probleme cu relevanță globală - războiul comercial și

al taxelor SUA-China, perspectiva unui atac SUA- Statele din Golf - aliați în Iran - și un număr de chestiuni arzătoare locale - evitarea sancțiunilor economice de către Turcia pentru importul de baterii S400 din Rusia respectiv perspectiva vizitei Președintelui Donald Trump în Coreea de Nord, lângă Zona Militarizată inter-coreeană, și perspectiva programului nuclear nord-coreean.

Noutatea majoră o reprezintă revenirea la regulile economiei globale și a globalizării și la rolul preeminent al instituțiilor internaționale, cărora li se cere să se reformeze. Și Organizația Mondială a Comerțului, și FMI cu rolul său în echilibrurile globale, în ambele instituții reformele trebuie făcute dar ambele își mențin rolul în economia globală.

Regulile economice fundamentale pentru edificarea unei creșteri economice sustenabile și inclusive și acțiuni concrete pentru a crește acest potențial s-au aflat în prim planul discuțiilor, ca și temele finanțelor și impozitelor internaționale, adaptate la schimbările structurale aduse de digitalizare. Investițiile și comerțul, rolul acestora în creșterea productivității, inovația, crearea de locuri de muncă și dezvoltarea au fost în prim planul agendei globale.

La fel mediul și energia, adaptarea la schimbările demografice, problema deșeurilor de plastic în mări și oceane, rolul femeilor sau sănătatea, cu preponderență cea a unor societăți îmbătrânite. Două trilaterale au dominat reuniunile din marja summitului, una Rusia-China- India, cu chestiunea echilibrului pe relațiile dintre cei trei - și o declarație ce condamnă unilateralismul și ingerința în afacerile interne ale statelor, cu direcție SUA - a doua Japonia- India-SUA, cu scopul evident al îndiguirii Chinei. De altfel, în relația bilaterală SUA-India, temele taxării și excluderii Indiei dintre țările ce beneficiau de

preferințe comerciale americane au fost abordate, Donald Trump anunțând o înțelegere foarte bună cu premierul Modri.

Totuși s-a înregistrat o slăbire a presiunilor și tensiunilor pe mai toate planurile. Vladimir Putin a marcat faptul că nu mai e izolat, așa cum s-a întâmplat la G20 din Australia 2014 și ulterior. La nici 5 ani după anexarea Crimeei și agresiunea militară rusă din Estul Ucrainei, a avut o întâlnire amiabilă cu Donald Trump. Pe de altă parte, premierul britanic Theresa May și-a încheiat ultima întâlnire la vârf cu Putin într-o formulă glacială. În bilaterală, între Trump și Putin, s-a discutat despre Iran, Siria, Venezuela și Ucraina, dar fără nici un detaliu public. Theresa May i-a spus direct că activitatea rusă amenință Marea Britanie și că e iresponsabilă, și atât timp cât aceasta nu încetează, relația nu va putea fi îmbunătățită, cu referire direct la intervenții ostile în Regat și în statele aliate, dezinformare și atacuri cibernetice. Marea Britanie a vizat și situația din Ucraina, capturarea marinarilor ucraineni și a vaselor, nevoia de a-i elibera și dezesescaladarea conflictelor cu Ucraina și în Marea Neagră. De altfel, în cazul Chinei, Japonia a fost singura care a ridicat problema drepturilor omului, declarația vicepreședintelui Pence la comemorarea a 30 de ani de la evenimentele din Piața Tien An Men fiind amânată de către Donald Trump.

În schimb, pe relația cu Turcia, Erdogan a câștigat faptul că noile sancțiuni nu se vor aplica, Trump dând vina pe predecesorul său Barack Obama care nu a vrut să vândă sisteme Patriot Turciei. O vizită la vârf a fost anunțată în Turcia. Afacerea S 400 ar fi mult mai complicată, susține Președintele Donald Trump, în timp ce premierul Recep Tayyip Erdogan așteaptă și primele livrări de F35 la mijlocul lui iulie. În schimb, India a obținut și ea acces la cumpărarea de sisteme antirachetă S400 de la Rusia [5].

Deja în cadrul summitului de la Haga din 24 martie 2014 părțile G7 iau decizia de a nu invita Rusia la lucrările Summitului de la Bruxelles din iunie 2014, planificându-se desfășurarea lucrărilor în formatul G7, fără Federația Rusă. Apelând la valorile comune, statele membre ale G7 au luat decizia de a nu accepta participarea Federației Ruse, impunându-i condiția de a soluționa situația crizei ruso-ucrainene. La rândul său, ministrul de externe rus S. Lavrov anunță că Federația Rusă nu are intenția să se „impună G7, cu atât mai mult, în cazul în care liderii occidentali consideră că formatul G 8 s-a epuizat”. Lavrov menționează că „Federația Rusă nu consideră neparticiparea sa în cadrul Summitului o pierdere”. Drept răspuns, liderii G7 anunță boicotarea summitului G 8 prevăzut să se desfășoare în 2014 la Soci și se pronunță pentru desfășurarea acestuia la Bruxelles. De asemenea, liderii occidentali (Franța, Canada, SUA, Marea Britanie) iau decizia de a înăspri embargoul împotriva Rusiei ca rezultat ale deciziei președintelui rus V. Putin cu aprobarea Consiliului Federal, de a introduce la 1 martie 2014 forțele armate în Ucraina.

De asemenea, în cadrul lucrărilor summitului G7+1, se discută intervenția Federației Ruse în Syria, intervenție considerată de către V. Putin ca fiind legală, conform normelor și principiilor internaționale, la chemarea guvernului Assad. Ca rezultat al crizei ruso-ucrainene, pentru liderii G8 (considerat deja G7+1), Federația Rusă devine un oponent al G7 și declară că nu acceptă regulile Occidentului. Astfel, examinând lucrările Summitului G7+1, liderii de la Washington și Kremlin intră într-o confruntare deschisă, învinuindu-se reciproc de situațiile create pe arena internațională. Președintele rus V. Putin aduce învinuiri președintelui american B. Obama pentru intervenția în Syria, iar Obama îl învinuiește pe Putin de

intervenția în Ucraina și de anexarea peninsulei Crimeea [29].

Dacă anterior Federația Rusă era învinuită de acțiunile în Ucraina, deja în cadrul summitului G 7 se pune accent pe preluarea dialogului cu Rusia privind soluționarea problemelor internaționale. Deși Washingtonul se pronunța anterior pentru înăsprirea sancțiunilor împotriva Rusiei, ceilalți membri ai G7 nu au susținut intențiile liderului american B. Obama, iar criza ruso-ucraineană poate fi soluționată pe cale diplomatică, consideră cancelarul german A. Merchel, opinie susținută și de către liderul francez F. Olland. Pe lângă probleme cum ar fi lupta contra terorismului, încălzirea globală, lupta împotriva virusului Ebola, respectarea drepturilor omului, în cadrul lucrărilor summitului subiectul de discuție a fost criza ruso-ucraineană. La întrebările ziariștilor privind revenirea G7 la G8, cancelarul german, deși cu eschivări, a recunoscut faptul că, fără implicarea Federației Ruse, soluționarea unor probleme mondiale cum ar fi programul iranian privind arma nucleară, soluționarea crizei siriene practic este imposibilă [21].

Summitul G20 din Turcia readuce rolul Federației Ruse pe arena internațională. Ținând cont de evenimentele de pe mapamond, Federația Rusă nu a fost izolată, neluându-se în seamă opinia unor lideri occidentali referitor la situația din Ucraina și Siria [23]. În contextul evenimentelor din Siria, luptei împotriva grupării teroriste „Statul Islamic” și al atentatelor teroriste din Franța, în cadrul Summitului G20 din Turcia, Federația Rusă este chemată să se implice în soluționarea acestor probleme. În cadrul lucrărilor Summitului G 20, Federația Rusă s-a pronunțat pentru crearea unei coaliții antiteroriste și implicarea sa în soluționarea problemei vizând datoria Ucrainei, cu condiția ca SUA și UE sau vreo altă instituție financiară mondi-

ală să devină garant. Rusia permite Ucrainei să achite datoriile pe parcursul anilor 2016-2018 (anual fiind achitate câte un 1 mlrd. \$ SUA). De asemenea, în cadrul summitului, Rusia a evidențiat faptul că grupările teroriste sunt finanțate de către persoane fizice din 40 de state, inclusiv din statele G20 [35].

În calitate de gazdă a Forului G20 de la Sankt- Petersburg din 2015, Federația Rusă, pe lângă cele două scopuri ambițioase înaintate să activeze timpul creșterii economice și să soluționeze problema șomajului, se pronunță pentru creșterea economică și a rolului statelor asiatice în economia mondială. Statele asiatice, în opinia liderului de la Kremlin, influențează cu mult mai mult economia mondială decât Lumea Veche sau SUA. De aceea, SUA trebuie să permită manifestarea statelor asiatico-pacifice pe arena internațională [26].

Un moment important în evoluția formării „noii arhitecturii geopolitice” pot fi considerate și lucrările celei de a 70-a Sesiuni a Adunării Generale a ONU din 15 -20 septembrie. În cadrul sesiunii și-au expus discursurile liderii Barac Obama, Vladimir Putin, Si Țzinpin (China), Hasan Ruhani (Iran) [34]. Astfel, Siria s-a impus drept subiectul primordial al Adunării Generale a ONU, iar V. Putin a mai criticat exportul „așa-numitelor revoluții democratice” care au condus la violență, sărăcie și dezastru social. Președintele Putin a supus criticii extinderea NATO, modul în care s-a ajuns la criza din Ucraina prin o lovitură de stat militară care a dus la războiul civil. De la tribuna ONU, președintele rus a cerut să fie „trași la răspundere” cei care au creat situația conflictuală în Orientul Mijlociu și au permis propagarea terorismului [9].

De asemenea, Putin a criticat politica externă a Statelor Unite și a cerut formarea unei coaliții împotriva terorismului.

Președintele Rusiei a criticat politicile Statelor Unite în Orientul Mijlociu și în Africa, subliniind că efectele implicării au fost amplificarea sărăciei și islamismului, iar în condițiile create, ar fi necesară o coaliție internațională contra terorismului [37]. Prin discursul președintelui Putin, Federația Rusă demonstrează poziția sa pe arena internațională, se pronunță pentru fortificarea ordinii mondiale și pentru crearea ordinii pluricentriste, deoarece prezența unei singure puteri ar contribui la instaurarea dominației în lume [24].

Practic, prin discursul președintelui SUA și cel al președintelui Federației Ruse, rostit de la tribuna ONU, se poate de menționat că asistăm la crearea unei noi arhitecturi geopolitice a mapamondului. Pe lângă discursul președintelui Putin, merită atenție și discursul liderului american B. Obama, care a cerut înlăturarea regimului din Siria și a denunțat acțiunile Rusiei în Siria și Ucraina. Obama a cerut înlăturarea regimului Assad, idee respinsă de către președintele V. Putin, care s-a pronunțat pentru stabilitate în Orientul Mijlociu și în nordul Africii [1].

Astfel, analizând noua situație creată, D. Kuleba consideră că noua arhitectură rezidă în amplasarea actorilor geopolitici pe arena internațională. Aceștia, la rândul lor, dau start unui nou joc de poziții [30], creând o nouă arhitectură geopolitică într-o anumită zonă a mapamondului. Din analiza retrospectivă a evoluției formării „noii arhitecturi geopolitice”, apare necesitatea de a defini acest fenomen. Deși, în fiecare perioadă istorică, este prezent fenomenul „arhitecturii geopolitice”, până în prezent acestui fenomen nu i s-a dat un concept bine definit.

Arhitectura geopolitică a fost și este subiectul a numeroase interpretări sub aspectul definirii obiectului de studiu. Astăzi, termenul „arhitectură geopolitică” desemnează relația dintre politică și ge-

ografie, demografie și economie, făcând referire în special la incidențele acestor domenii asupra relațiilor internaționale ale unui stat. Astfel, „arhitectura geopolitică” devine un domeniu de studiu al combinațiilor dintre factorul geografic și cel politic în determinarea poziționării unei țări față de vecinii săi, față de regiune sau față de ceilalți actori internaționali. Dacă prima parte a termenului - „geo”- face trimitere la o coordonată concretă (spațiul, locul, poziția, coordonatele zonale, regionale, de evoluție, istorice), cel de-al doilea constituent - „politică” - introduce echivocul, întrucât domeniul politicii este unul nedefinit în mod unitar. De comun acord, comunitatea academică utilizează această parte a termenului, în sensul relațiilor de putere (cauze și efecte, influențe și reacții, jocuri de putere, sfere de influență, hegemonie etc.) ale unui actor internațional în raport cu ceilalți actori [20, p. 214-215].

Pornind de la premisa că limbajul politic și, inclusiv, cel al relațiilor internaționale, reprezintă un complex de termeni speciali, folosiți în contextul noilor fenomene politice de pe mapamond, vom încerca de a defini „noua arhitectură geopolitică”. Vocația de deschidere pentru împrumut, caracteristică terminologiei politice, face ca în limbajul politic să pătrundă termeni din alte domenii, cum ar fi cel economic, lingvistic, matematic, juridic, biologie, geografie, fizică, militarie, medicină etc. [3]. În acest context, dacă e să analizăm termenul de „arhitectură geopolitică”, este de menționat faptul că acesta este recent apărut în circuitul științific și că își are etimonul în latinescul „architectura” [14, p. 458] și desemnează: 1) știința și arta de a proiecta și a construi, 2) caracterul distinctiv al unei construcții, 3) aspectul compozițional, structura unei lucrări [8] sau, conform Le Robert. Dictionaire d'aujourd'hui, desemnează: 1) stilul, caracterul distinctiv

al unei construcții, al unei epoci, 2) presupune alcătuirea internă a ceva [13, p. 51]. Conform „Diccionario de la lengua espanola”, arhitectura este: știința și arta de organizare și construire a spațiilor necesare vieții și activității umane, iar folosit în domeniul militar, reprezintă arta de a fortifica [7, p.121]. Elementele de bază ale arhitecturii sunt volumul, suprafața și planul - organizate după un anumit ritm. este împărțită în: civilă, religioasă, militară, industrială etc. , curent apărut după al Doilea Război Mondial, ca reacție la cubismul interbelic, care urmărește integrarea în peisaj prin apropierea aspectului ei exterior de forma sculpturală [20].

Astfel, termenului de arhitectură geopolitică, în literatura de specialitate, i se fac primele încercări de a fi exprimat și de a i se da o definiție. Aceasta indică faptul că arhitectura geopolitică a fost și rămâne a fi un domeniu activ. Atractivitatea sa se datorează, în principal, legăturii pe care o are cu politica și, prin aceasta, cu puterea. În acest context, arhitectura geopolitică, poate fi definită în termeni foarte abstracti. În acest sens, spațiul, suprafața, terenul, poziția, compoziția solului, resursele naturale conținute etc., respectiv tot ceea ce este corelat cu arealul geografic deținut, sunt principalii constituenți ai ar-

hitecturii geopolitice. Din acest punct de vedere, tot ce este corelat unui spațiu, de la geografie, la demografie și economie, constituie posibilele variabile ale arhitecturii geopolitice [2].

Revenind la analiza conceptului de „arhitectură geopolitică”, putem considera că este unul dintre cele mai recente concepte. Apariția sa este, poate, unul dintre puținele evenimente revoluționare din sfera relațiilor internaționale. Conceptul de „arhitectură geopolitică” a devenit, astfel, inevitabil: este una din categoriile organizatoare ale relațiilor internaționale contemporane.

Ca rezultat, conceptul de „arhitectură geopolitică”, poate fi definit și înțeles ca practica localizării puterii (economică, politică, demografică) și a dominației, a colaborării, a consensului, a soluțiilor și a conflictelor care sunt amplasate într-o porțiune determinată de teritoriu, care, la rândul său, poate fi o arenă, intersecție în care se întâlnesc strategiile, interesele, retorica diferitor actori (state, organizații internaționale, organizații regionale). În această interpretare, apreciem „arhitectura geopolitică” drept relațiile internaționale trecute, prezente și viitoare, din perspectiva influenței și a intereselor actorilor geopolitici într-un anumit spațiu.

BIBLIOGRAFIE

1. Adunarea Generală ONU: Principalele declarații ale lui Barack Obama și Vladimir Putin. În: <http://www.mediafax.ro/externe/adunarea-general-a-onu-principalele-declaratiile-lui-barack-obama-si-vladimir-putin-14764963> (accesat: 20.04.2015).
2. Bouclier antimissile en Europe: Moscou prône l'équité. În: <http://fr.ria.ru/world/20101121/187921117.html>(accesat: 02.02.2015).
3. Cebotari, Sv. Internaționalizarea limbajului politic. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”, v. II, Chișinău, CE USM, 2003.
4. Ce s-a discutat la summitul NATO: China, Rusia și spațiul cosmic. În: <https://sputnik.md/analytics/20191205/28449491/dummit-nato-china-rusia-cosmic.html>
5. Chifu I. Summitul G20. Revenirea la politicile Marilor Puteri . În: https://adevarul.ro/international/in-lume/summitul-g20-revenirea-politicile-marilor-puteri-1_5d1b0571892c0bb0c607e4c4/index.html

6. Declarația Summitului din Țara Galilor adoptată de șefii de stat și de guvern participanți la reuniunea Consiliului Nord-Atlantic din Țara Galilor, 4-5 septembrie, 2014. În: <http://www.mae.ro/node/28465> (accesat: 15. 09. 2015).
7. Diccionario de la lengua espanola. Real Academia Espanola. Madrid, 1956.
8. Dicționar explicativ al limbii romane. În: <http://dexonline.ro/definitie/arhitectura> (accesat: 15. 09. 2015).
9. Discursul lui Vladimir Putin la Adunarea Generala a ONU. Presedintele rus îl vede pe Assad ca pe „ solutia crizei din Siria”. În: <http://stirileprotv.ro/stiri/international/vladimir-putin-prezent-la-adunarea-general-a-onu-de-la-new-york-dupa-10-ani-de-absenta>.
10. Florea R-E. Summitul G 20: Rezultatele negocierilor de la Osaka. În: <http://risap.ro/summitul-g20-rezultatele-negocierilor-de-la-osaka/ux>
11. Géopolitique: Les règles du jeu ont changé. În: <http://www.presseurop.eu/fr/content/article/369311-les-regles-du-jeu-ont-change> (accesat: 08.02.2015).
12. Gerbasi, F. El nuevo multilateralismo regional, Venezuela y los conflictos geopolíticos en América Latina, Instituto Latinoamericano de Investigaciones Sociales. Caracas, mayo, 2012, p. 2-4. În: www.ildis.org.ve accesat: 08.02.2015).
13. Le Robert. Dictionaire d'aujourd'hui. Monreal, Canada, 1992.
14. Lungu, M. Dicționar român –latin, latin-român. Constanța, ediția Steaua Nordului, 2003.
15. NATO caută încă să facă bilanțul primei participări a lui Trump. În: <https://moldova.europalibera.org/a/cui-ii-este-frica-de-nato/28518734.html>
16. Summitul NATO de la Lisabona, noul concept strategic și noile evoluții în politica de securitate NATO. Jurnal academic, decembrie, 2010, ediția 13.
17. Summitul NATO de la Chicago: repere pentru Republica Moldova. Jurnal academic. În: <https://jurnalacademic.wordpress.com/2012/06/15/summit-ul-nato-de-la-chicago-repere-pentru-republica-moldova/> (accesat: 28.02.2015).
18. Summitul NATO de la Bruxelles din 11-12 iulie 2018. În: <http://www.consilium.europa.eu>
19. Summit-ul NATO Bruxelles 2018 – rezultate concrete, dincolo de spectacol. În: <https://monitorulapararii.ro/summit-ul-nato-bruxelles-2018-rezultate-concrete-dincolo-de-spectacol-1-4912>
20. Țăranu, M. Geopolitica. Concepte și teorii social-politice. Iași: Instiutul European, 2011.
21. Алексеев, Л. В Германии завершился саммит „большой семерки”. În: <http://www.1tv.ru/news/world/285408> (accesat: 15. 05. 2015).
22. Большая двадцатка. În: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B0%D1%8F_%D0%B4%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D1%86%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%B0(accesat 01.07.2014).
23. Братерский А. В Турции проходит саммит G20. În: http://www.gazeta.ru/politics/2015/11/15_a_7894037.shtml# (accesat 01.07.2014).
24. Владимир Путин на Генеральной Ассамблее ООН: Терпеть дальше складывающееся в мире положение невозможно! În: <http://www.kp.ru/daily/26438.5/3309643/> (accesat 01.07.2014).
25. В немецком Гамбурге прошел второй день саммита „двадцатки”. În: <https://ria.ru/20170708/1498104248.html>
26. В Санкт-Петербурге официально открылся саммит Большой Двадцатки. În: <http://www.1tv.ru/news/world/241197> (accesat 01.07.2014).
27. Выступление и дискуссия на Мюнхенской конференции по вопросам политики безопасности. În: <http://www.newsru.com/world/12feb2007/putin.html> (accesat 19.06 14).

28. G7 проведет в Брюсселе саммит без участия России. În: <http://lenta.ru/news/2014/03/24/g7/>
29. „Задира” Путин превратил саммит „восьмерки” в „G7 плюс 1”. În: http://www.inopressa.ru/article/18jun2013/inotheme/g8_Syria.html (accesat: 10. 07. 2016).
30. Кулеба, Д. Новая старая архитектура европейской безопасности. În: <http://geopolitics.ru/common/publics/123.htm> (accesat: 20.05.2015).
31. Лебедева, М. Политическая архитектура мира через 100. În: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1712#top(accesat: 20.05.2015).
32. Митрохин, С. Национальный интерес как теоретическая проблема. În: Полис, №1, 1997.
33. Мюнхенская речь Путина. În: http://www.ng.ru/politics/2007-12-28/1_munhen.html. (accesat: 20.05.2015).
34. Путин выступит на Генеральной Ассамблее ООН. În: <http://svpressa.ru/politic/news/128244/> (accesat: 01.03.2015).
35. РФ на саммите G20: неожиданные предложения Украине, ожидаемые – Западу. În: <http://ria.ru/world/20151116/1322315330.html> (accesat: 01.03.2015).
36. Саммит G20 в Гамбурге. Встреча Владимира Путина и Дональда Трампа. Время покажет. Выпуск от 07.07.2017. În: <https://www.1tv.ru/shows/vremya-pokazhet/vypuski/sammit-g20-v-gamburge-vstrecha-vladimira-putina-i-donalda-trampa-vremya-pokazhet-vypusk-ot-07-07-2017>
37. 70-я сессия Генеральной Ассамблеи ООН. În: <http://kremlin.ru/events/president/news/50385>) (accesat: 01.03.2015).
38. Участники саммита НАТО договорились о размещении батальонов у границ России. În: <https://lenta.ru/news/2016/07/08/natosum/> (accesat: 10. 07. 2016).
39. Эволюция внешнеполитической идентичности России: конец постсоветского периода? Пространство и время в мировой политике и международных отношениях: материалы 4 Конвента РАМИ, 10 т. În: <https://publications.hse.ru/books/80283609> (accesat: 10. 07. 2016).
40. În: http://www.gorby.ru/presscenter/news/show_25388/ (accesat 19.06 14).

Prezentat: 07 aprilie 2020.

E-mail: svetlana.cebotari@mail.ru